

MIHAIL SEBASTIAN ȘI CONCEPȚIA SA ASUPRA LITERATURII

Mihail Sebastian and His Opinion on Literature

Drd. Ana MUREȘAN (CAPOTĂ)
Universitatea „Petru Maior” din Târgu-Mureș

Abstract: Sebastian expresses his amazement when facing the statements of certain contemporary writers, who considered writing a curse one cannot escape from, and the epic organisation determines the writer meditate upon the tectonic of the modern novel; his considerations regarding the work of Marcel Proust and the literary chronicals of novels show his tact in interpretation, expresiveness and a hued sense of the narrative mechanisms analysis.

Keywords: Mihail Sebastian, modern novel, Marcel Proust, interpretation, expresiveness

Trebuie precizat că Mihail Sebastian și-a format, de-a lungul timpului, de un set de opinii, concepte și termeni estetici cu privire la artă în general și la literatură în special. Scriitorul își exprimă aceste opinii în piesele de teatru, în comentariile asupra unor cărți. Aceste opinii vizează menirea scrisului, și a scriitorului, importanța participării criticului la viața literară, dar și concepția lui Sebastian cu privire la statutul romanului ca specie literară privilegiată a literaturii contemporane. În volumul, apărut postum, *Eseuri. Conici. Memorial*, se găsește o bună parte a publicisticii lui Mihail Sebastian; articole, eseuri, comentarii și recenzii de o înaltă ținută intelectuală atestă un bun cunoscător al mecanismelor interioare ale literaturii, un eseist de marcă și de incontestabil talent. Reevaluarea scriitorului din perspectiva talentului său eseistic nu este, însă, de dată recentă, chiar primii săi comentatori sesizând calitățile sale de exeget al literaturii. În viziunea Dorinei Grăsoiu perioada de început a activității literare a lui Sebastian a fost „polemică, el se va răfui cu tot ceea ce i se pare învechit, perimat sau dimpotrivă cu noutățile.”¹

Demnă de interes este poziția fermă pe care se situează Mihail Sebastian atunci când sancționează aspectul edulcorat, sentimentaloid, al literaturii de ocazie, marcată de o scriitură plată, „silită”, nediferențiată stilistic. O astfel de literatură, ce ține de domeniul imediatului, își asumă subiecte dezolante sau chiar impracticabile, scriitorului lipsindu-i libertatea morală;

---

¹ Dorina Grăsoiu, *Mihail Sebastian sau ironia unui destin*, Editura Minerva, București, 1986, p.93

caracterul ocazional al subiectului și al inspirației îl face meschin, producându-se astfel un fenomen de depreciere a scrisului, care devine un simplu exercițiu de potrivire și de așezare a cuvintelor. Într-un articol publicat în *Rampa*, intitulat sugestiv și simbolic *Blestemul de a scrie*, Sebastian își exprimă totala surprindere în fața declarațiilor unor scriitori contemporani care considerau scrisul un blestem, de sub teroarea și tutela căruia nu poți ieși. Concepția lui Sebastian asupra scrisului este cât se poate de diferită, scriitorul punând accentul asupra ideii de etică artistică, de responsabilitate a actului creator: „Am încă prejudecata unei moralități a scrisului, în această măsură nu-l accept decât în măsura în care caută un adevăr și exprimă o sinceritate.”² Calitățile pe care trebuie să le îndeplinească cel care scrie sunt, în viziunea lui Sebastian, „dorința de a surprinde mersul lucrurilor în adânc, de a descoperi legăturile dintre oameni, de a urmări începuturile unui sentiment.”³ Un autentic scriitor trebuie, însă, să posede o tehnică exigentă a observației, să învețe cu răbdare să studieze comportamentul uman, să contureze un anumit profil caracterologic al personajelor, să posede capacitatea de a fixa tipurile umane într-un anumit context social și istoric etc.

Pe de altă parte, Sebastian se pronunță și împotriva înclinației naive a cititorilor de a căuta și de a identifica o identitate reală personajelor o ipostază concret-referențială acțiunii unor romane. Există cititori care cred că romancierul colectează, ca într-o arhivă, o serie de fapte reale, de date autentice, care vor fi modificate, remodelate, refuncționalizate și transferate în spațiul universului estetic. Mihail Sebastian consideră că, de fapt, creativitatea autentică este cu totul altceva decât înregistrarea mecanică a unor fapte, contururi umane sau întâmplări: ”Scrisul nu poate fi o operație dinainte plănuită, ci o creștere vie și multiplă, cu accidente, cu dificultăți, cu ocolișuri, cu dezamăgiri.”⁴ Ca romancier, Mihail Sebastian vorbește, într-un *Jurnal de roman*, despre pasiunea de a înregistra și de a crea fișele imagine ale unor gesturi, fapte sau oameni. Fiecare început al unui roman dezvăluie sentimentul unei ”minuni personale”, deși dacă luăm în considerare mărturisirile din *Jurnal* tehnica sa artistică pare dificilă și greoaie. Mihail Sebastian notează: „Nu mă complac de aceea în «inspirație» și «absență». Forța scrisului mă găsește conștient și aproape de el, gata să-l înțeleg și să îl supun, niciodată lăsat în voia condeiului antrenat.”⁵ În jurnalul său „de roman” se regăsește, de altfel, o schemă generală a romanului, dar

---

²Mihail Sebastian, *Eseuri Cronici. Memorial*, Editura Minerva, București, 1972, p. 659

³Mihail Sebastian, *Despre educația romancierului în Cuvântul*, 19 septembrie, 1930

⁴Ibidem, p. 137

⁵*Jurnal de roman*, I, în *Cuvântul*, 3 ianuarie, 1929

și unele caracterizări succinte ale personajelor, sugerându-se necesitatea existenței unei corelații între numele personajelor și felul acestora de a fi, de a se manifesta și de a se exprima.

Organizarea epică îl determină pe scriitor să mediteze și asupra tectonicii romanului modern, considerațiile sale asupra operei lui Marcel Proust, dar și cronicile literare consacrate unor romane dovedind tact al interpretării, expresivitate și simț nuanțat al analizei mecanismelor narrative.

Volumul *Jurnal de epocă* (ediție îngrijită și studiu introductiv de Cornelia Ștefănescu) cuprinde o amplă selecție a publicisticii lui Sebastian; aceasta e grupată în mai multe secțiuni, sugestive și elocvente: *Considerații asupra romanului modern; Jurnal proustian - tratat asupra artei romanului; Cartea străină; Scriitori români; Aristocrația intelectuală a teatrului; Pitorescul provinciei natale - Brăila; Sub presiunea actualității; Pagini de politică externă.* Secțiunea *Considerații asupra romanului* cuprinde opt articole care se referă la avatarurile romanului modern. Aceste articole au fost scrise la puțin timp după ce Garabet Ibrăileanu a publicat, în revista *Viața Românească*, studiul critic *Creație și analiză*.

Definiția pe care o oferă Mihail Sebastian romanului este una pe cât de cuprinzătoare, pe atât de nuanțată, oferindu-ne, în termenii săi sugestivi, atât resursele sintetice ale unui gen proxim, cât și reperatele unei diferențe specifice necesare și nuanțate: „romanul s-a depășit, lărgindu-și sfera dincolo de epică, nestatornicindu-și limita între poveste și/ sau definiția panlirismului: Toate există în ritmul unui absolut lirism. Patetism pur. Toate se nasc, trăiesc, se înlănțuie în virtutea unor legi de logică afectivă. Trăim o imensă revărsare emoțională la astfel de proporții încât amintirea romantismului se vedește falsă și nesinceră. Este o grozavă cutremurare și o deșteptare obștească. Ca două strigăte scurte și potrivnice, misticismul și sexualismul ne frământă traiul. Integrală valorificare a posibilităților neîncercate încă, inconștientul este prezent. Vremea pateticului deplin se cheamă Panlirism.”⁶

Sebastian consideră că biografia - roman este un remediu bun pentru lipsa de subiecte. Dezvoltarea romanului se realizează, în acest caz, prin descoperirea relevanței unor biografii, prin care se pot modela noi posibilități de consolidare a genului. În concepția scriitorului, biografiile sunt cu atât mai importante cu cât se constituie într-un material bogat și emoționant: ”Biografia îi îmbogățește obiectul, îi dăruiește ineditul situațiilor, îl scoate din omorâtoarea banalitate a

---

⁶ Mihail Sebastian, Panlirism, în Cuvântul 14 octombrie 1927, reprodus în Jurnal de epocă, ed. cit., p. 11

intrigilor știute și izbutește de aceea să-l păstreze câteodată pe locurile poveștii.”⁷ Romanul traduce astfel în imagine narativă un fapt; el trebuie să își conserve condiția de tramă, de intrigă, de poveste, pentru aceasta renunțându-se la considerații morale sau la incursiuni psihologie. Prin conceptul de „roman pur”, Mihail Sebastian înțelege acel roman al poveștii pure, ”fără finalități, fără învățăminte, fără poezii, fără altă semnificație decât aceea a unor simple raporturi anecdotice.”⁸. Evident, am putea aici trasa unele similitudini și analogii între concepția lui Sebastian asupra „romanului pur” și viziunea romanului comportamentist, sau, de ce nu, aceea a noului roman francez, în care sensibilitatea și psihologia naratorului erau complet puse între paranteze de un apetit al vizualității cu totul devorator. În viziunea lui Sebastian, expunerea și actul gratuit reprezintă modalitățile privilegiate de configurare a romanului pur. Scriitorul trebuie să expună firul anecdotei epice în mod simplu și sobru, pentru a nu-l face pe cititor să se îndepărteze de aceasta, adică de poveste. Actul gratuit este cea mai bună realizare epică, deoarece el este nealterat de logica întregirii sau a deznodământului. Polemizând cu Felix Aderca, Sebastian reia ideea descompunerii romanului, văzând în romanul lui Proust ilustrarea cea mai elocventă a ideii de autenticitate, precum și o restaurare a concepției clasice a romanului prin acumularea progresivă a unor trăsături particulare sugestive. Felix Aderca vede în romanul lui Proust *În căutarea timpului pierdut* un început de „intrigi și vieți” romanțate, fiind vorba, în fond, de o compromitere a genului.

După cum am observat, Mihail Sebastian s-a dovedit și un înzestrat teoretician al romanului, care a intenționat să-și reunească observațiile și considerațiile teoretice într-un studiu amplu consacrat în întregime romanului românesc. Din păcate acest proiect nu s-a materializat, chiar dacă există, în opera sa, numeroase studii cu aspect teoretic risipite prin publicațiile timpului, din care poate fi dedusă o concepția artistică matură, cernită pe alocuri, cu siguranță intuiție a liniilor de evoluție ale genului epic. Cornelia Ștefănescu distinge, în activitatea lui Mihail Sebastian de eseist, doua etape. Prima etapă se întinde între 1927 și 1930. Tema centrală a eseurilor și studiilor din această perioadă e reprezentată de ideea autenticității scrisului. Alte trăsături și idei din aceste texte sunt: dezaprobarea anecdotei, semnalarea pericolului scrisului frumos, generator de superficialitate etc. Aceste trăsături identificate de Sebastian în unele opere literare pe care le-a studiat sunt, de altfel, și în spiritul epocii în care a trăit și a scris.

---

⁷Mihail Sebastian, *Între aventură, biografie și roman*, în *Jurnal de epocă*, Institutul de istorie și teorie literară George Călinescu”, București, 2002, p. 14

⁸Mihail Sebastian, *Romanul pur*, în *op.cit.*, p. 18

Impresionează incisivitatea și fermitatea cu care Sebastian denunță superficialitatea „care din morală creează precepte, iar din artă formule”. Pentru Sebastian, „disponibilitatea psihologică, actul gratuit, discontinuitatea personalității” reprezintă elemente constituie ale romanului modern, roman liric, cum îl numește scriitorul.

Acest roman liric trebuie, în viziunea lui Mihail Sebastian, să valorifice monologul interior, deoarece „monologul interior înseamnă puțința de a utiliza toate mijloacele acestei secrete comunicări, de a putea urmări nestingherit de reguli și gradații, pașii dezordonați, neclari, proaspeți și scurți ai spiritului și ai inteligenței. De aceea, diversificat și sporit de bogățiile personale ale fiecăruia se găsește - cu virtuți ce nu ar putea fi prețuite decât în cercetări speciale”.

Etapa a doua a activității eseistice a lui Mihail Sebastian poate fi considerată ca fiind cea de după întoarcerea din Franța și durează până în momentul începerii celui de-al doilea război mondial, când scriitorul este obligat să-și înceteze activitatea literară, fiind deposedat de dreptul la semnătură.

În *Jurnal proustian - tratat asupra artei romanului*, Mihail Sebastian consacră studiului romanului o serie de considerente cu caracter teoretic, dar și unele procedee de ordin practic (tehnic și mecanisme ale narativității etc.).

Primul articol, intitulat *Citind pe Marcel Proust*, este un fel de articol programatic. Pornind de la tentația „unui jurnal de experiențe scriitoricești”, dar și de la exercițiul publicisticii literare, se poate spune că Sebastian a căutat să-și asume, cu luciditate deplină, atât beneficiile meditației asupra scrisului, cât și responsabilitatea creației propriu-zise. Această interferență a creației și a meditației despre creație transpare cu perfectă claritate într-o serie de articole din *Cuvântul*, din decembrie 1927, și mai ales în articolul intitulat *Reflexii asupra modernismului român*, în care Sebastian vorbește de modernism ca de o artă hibridă, ce nu are nimic din caracteristicile unei arte, reprezentanții acesteia compromițând adevărul și generând unele confuzii regretabile. Toate aceste confuzii și inadvertențe se întâmplă mai ales pentru că s-a înțeles în mod fals semnificația conceptului de modernism. În literatură, scrie Sebastian, se caută mai ales subiecte de senzație, scandalul fiind suportul unic al epicii. Modernismul românesc nu are, de aceea, o orientare consecventă, el nu și-a păstrat o anumită siguranță și fermitate în propriul demers, deoarece nu are o orientare proprie. În literatura română, modernismul aspira să fie o eliberare, o cunoaștere proprie, o definire de sine în condițiile socio-istorice de după război. Cu toate acestea, fenomenul disoluției genurilor este în viziunea lui Sebastian, inevitabil:

„Falimentul genurilor este un simptom modern. Categoria literară și artistică - noțiune precisă cu certe atribute, sferă cuprinzând în curbura sa fenomenul estetic în virtutea unor însușiri de înaintea hotărâte - se perimează. Marginile sale se largesc nestatornic și se întretaie cu marginile altora, până la confuzie. Procesul este vechi însă. Începe neobservat cu sfârșitul clasicismului francez și evoluează lent cu romantismul. Estetica simbolistă îl afirmă în identificarea poeziei cu muzica, fără să zdruncine realmente hotarele genurilor. Estetica modernă calcă această ordine îndelung respectată și lichidează - deocamdată parțial - procesul. Întrucât modernismul este într-un sens sinteză, lucrul se petrece într-un chip firesc și înseamnă o consecvență, poate necesară, a curentului. Sistematizarea genurilor literare - liric, epic și dramatic – rămâne rolul exclusiv al profesorilor de literatură, astăzi când nici liniile despărțitoare dintre arte nu-și păstrează precizia.”⁹ Sebastian ajunge la concluzia că puritatea genurilor literare este o simplă prejudecată.

Un obiect de studiu constant pentru Sebastian este opera lui Marcel Proust, la care face referire ori de câte ori are ocazia. Există, am putea spune, o perioadă distinctă în publicistica lui Sebastian, care judecă aproape tot ce citește prin prisma romanului *A la recherche du temps perdu*, văzând în acesta primul roman care accede cu adevărat la estetica modernă a panlirismului, un roman desăvârșit, ce realizează un salt dincolo de limitele restrictive ale epicului, prin depășirea raporturilor narrative, prin lipsa de frontiere precise ale cadrului, prin relația lirică dintre creator și obiect: „*A la recherche du temps perdu* este scrisă după legile digresive ale memoriei și crește doar din frământările obscure ale visului. Principiul de viață al operei nu este convenționalul unei compoziții voite, ci proiectarea fără nici o deformare a unei existențe în ritmul când precipitat, când lent al aducerii-aminte. Povestea este chemată nu de necesități de echilibru, ci de salturi în gând. Personagiile nu sunt introduse, se impun. Nu vin să îmbogățească o intrigă sau să grăbească un deznodământ, ci se adaugă de cele mai multe ori în dauna proporțiilor unui eveniment - răspunzând doar nevoilor lăuntrice ale creatorului.”¹⁰

Într-un articol, sugestiv intitulat *Citind pe Proust*, Sebastian ne oferă unele sugestii despre modul în care va analiza universul epic proustian. În primul rând, își exprimă dorința de a scrie un fel de jurnal, în care își propune să identifice și să interpreteze etapele înțelegerii operei literare. Se știe că Proust compara lectura unei cărți cu o călătorie cu trenul. Mihail Sebastian

---

⁹ Mihail Sebastian, Declinul genului, în Cuvântul, 6 octombrie 1927

¹⁰ Mihail Sebastian, Eseuri. Cronici. Memorial, Editura Minerva, București, 1972, p. 51

considera că romanul proustian e liric deoarece „povestea nu se dezvoltă din necesități epice ori pentru dezvoltarea unei intrigi”, astfel încât „dintr-o senzație nelămurită crește un episod.” Pe de altă parte, Sebastian crede că „un gest reflex creează un personaj”, un personaj care își revelează toate laturile și dimensiunile din trăiri și reflexe afective insesizabile.

Un articol interesant este cel consacrat domnișoarei de Stermania¹¹, eroina mereu așteptată, dar niciodată prezentă, cea care „rămâne pe pragul putinței și al nădejzii, se apropie, îl ajunge, trece pe deasupra intactă și indiferentă ca un lichid pe o sticlă mată”¹²

Acest articol se remarcă și prin accentele sale programatice, prin faptul că ilustrează și o definiție a modului de construcție al personajului proustian: „Fiecare personaj al romanului începe într-o atmosferă nesigură de probabilități sufletești și oscilează dezordonat între nenumărate clișee și amintiri. Privitorul încearcă efortul de a tăia armătura aceasta de umbră și vis, de a prinde coloana vertebrală a eroului, de a-l identifica și a-l obliga în sfârșit unei consecvențe proprii.”¹³

Din seria numeroaselor articole publicate în *Cuvântul* (în aprilie - mai 1930) se remarcă textul intitulat *Dicționar de termeni literari*, în care Sebastian definește criticul ca pe o persoană care „știe să înțeleagă incompatibilitățile dintre lucruri”. Această definiție este, în viziunea tânărului exeget al operei lui Sebastian Iulian Băicuș, „cea mai sintetică și cea mai exactă definiție dată vreodată meseriei de critic”¹⁴. Evident, criticul trebuie să fie caracterizat, înainte de toate, de luciditate, obiectivitate și imparțialitate: „A critica o operă de artă înseamnă a stabili punctele de intersecție dintre adevărurile tale și adevărurile ei.”¹⁵

Pin aceste aserțiuni, Sebastian dovedește o concepție fermă și lucidă cu privire la vocația și menirea criticului literar, realizând chiar o perspectivă ironică asupra „criticului eclectic” și a „temutului polemist”, două categorii critice specifice literaturii române interbelice, care nu pot percepe incompatibilitățile, situându-se, prin ceea ce întreprind, în afara limitelor și prerogativelor criticii obiective: „Temutul polemist nu trebuie să aibă idei - și nici nu le poate avea (poate în schimb să aibă păreri - ceea ce e cu totul altceva (...)) Lipsit de idei temutul polemist are o perfectă libertate de expresie.”¹⁶

---

¹¹ Domnișoara de Stermania. Fragment din tragedia proustiană în *Cronici*. Eseuri. Memorial, ed.cit., p. 89-93

¹² Ibidem, p. 89-93

¹³ Ibidem, p. 89-93

¹⁴ Iulian Băicuș, op.cit., ed.cit, p. 228

¹⁵ Mihail Sebastian, în *Cuvântul*, 1 mai 1930

¹⁶ Mihail Sebastian, *Temutul polemist*, în *Cuvântul*, 1 mai 1930, reprodus în *Eseuri*. *Cronici*. Memorial, ed. cit. p.125

În lucrarea sa monografică, Dorina Grăsoiu consideră că, „deși-n focul celor mai aprige dispute sau aprinse polemici, Sebastian păstrează o ținută de perfectă urbanitate, de înaltă intelectualitate, diferențiindu-se, astfel, de mulți reprezentanți ai generației cărora le era străină temperanță tonului, măsura la folosirea epitetelor «tari». Adept al «violentei intelectuale», el va repudia totdeauna «violența verbală»¹⁷

Însuși scriitorul a conceptualizat polemica, reliefând câteva dintre trăsăturile sale definitorii. În această perspectivă, polemica „este o metodă, care presupune simț de nuanțe, respect de adevăr, conștiință a proporțiilor juste. Chiar în ofensivă, chiar în șarje, există limite obligatorii. Violența în gândire cere neapărat stăpânire în expresie. Altfel își pierde prestigiul, calitatea, eficiența.”¹⁸

Textele publicistice ale lui Sebastian dovedesc, între calitățile lor intrinseci, echilibru, echidistanță, imparțialitate, dar și un spirit critic receptiv la experiențele estetice noi, scriitorul căutând mereu să păstreze, în tot ceea ce scrie, o exigență a clarității și expresivității, a revelațiilor autenticității și a dinamicii adevărului rostit cu fermitate. Nu întâmplător, scriitorul a căutat să descopere ceea ce este durabil și valoros în noile forme artistice care căutau să își valideze diferitele forme și modalități ale sensibilității și expresiei.

Semnificative sunt *Considerațiile asupra romanului modern* - opt foiletoane critice apărute în intervalul 1927-1928 la *Cuvântul*, foiletoane care cuprind idei și interpretări originale cu privire la operele care l-au marcat pe scriitorul român. Sebastian încearcă să definească și să caracterizeze romanul modern, observând că această specie epică și-a pierdut trăsăturile specifice și definitorii, cu precizarea că acest „declin” afectează toate genurile literare, producându-se, astfel, o confuzie între categoriile literare și artistice consacrate. Scriitorul constată, de asemenea, și modul în care canoanele și ierarhiile estetice devin cu totul flexibile, instabile, pierzându-și prestigiul și rigiditatea, dar, în schimb, câștigând în autenticitate. Acest declin al canoanelor literare, cu originea în disoluția clasicismului francez, trece apoi prin experiențele novatoare ale romantismului și simbolismului, atingând apogeul în radicalismul modernist. Mihail Sebastian consideră că singurele puncte comune între romanul modern și cel al secolului al XX-lea sunt „aventura” și „biografia”. De fapt, numai aceste elemente mai reușesc să mențină romanul modern în sfera epicului, deoarece el a devenit un „roman liric”, care are în comun cu epicul doar

---

¹⁷ Dorina Grăsoiu, Mihail Sebastian sau ironia unui destin, ed. cit. p. 93

¹⁸ Mihail Sebastian, Un cuvânt la o polemică, în *Rampa*, 18, nr.5221, din 12 iunie 1935, p. 1

faptul că este scris în proză. Aceste afirmații ale lui Sebastian sunt argumentate și ilustrate prin interpretarea mai multor opere literare contemporane mai mult sau mai puțin prestigioase: *Les Faux Monnayeurs* de Gide, *Mattia Pascal* de Pirandello, *Omul descompus*, de Felix Aderca și, mai ales, *A la recherche du temps perdu* al lui Proust. În cazul romanului lui Proust, Sebastian constată lipsa oricăror norme constrângătoare, totala libertate de viziune, de construcție și de edificare a scriiturii epice. În polemica pe care o duce cu Felix Aderca în paginile *Universului literar*, pe tema descompunerii romanului modern, Sebastian afirmă că Proust a restaurat, de fapt, acest gen și nu l-a compromis cum afirma Aderca. În fapt, Proust a preluat și a prelucrat în mod personal acest gen, remodelând finalitățile și funcțiile sale estetice și conferind romanului o legitimitate nouă și o nouă vitalitate estetică.

Problema romanului modern va fi reluată, de altfel, de Sebastian, în numeroasele polemici cu Mihail Ralea, Pompiliu Constantinescu, G. Călinescu, Șerban Cioculescu, Mircea Eliade, F. Aderca, Ionel Teodoreanu sau Cezar Petrescu; preocuparea lui Mihai Sebastian față de problematica romanului este una pe cât de responsabilă, pe atât de relevantă pentru conștiința creatoare a unuia dintre cei mai lucizi scriitori ai perioadei interbelice.

Bibliografie

Băicuș, Iulian, *Mihail Sebastian, proiecții pe ecranul culturii europene*, București, Editura Hasefer, 2007;

Călinescu, George, *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, Fundația pentru literatură și artă, București, 1965

Crohmălniceanu, Ov, *Literatura romană între cele două războaie mondiale*, vol.I, Editura pentru literatură, București, 1961

Chimet, Iordan, *Dosar Mihail Sebastian*, București, Editura Universal Dalsi, 2001

Maria Dinescu, *Mihail Sebastian publicist și romancier*, București, Editura Du Style, 1998

Grăsoiu, Dorina, *Mihail Sebastian sau ironia unui destin*, București, Editura Minerva, 1986

Manolescu, Nicolae, *Istoria critică a literaturii române. 5 secole de literatură*, Pitești, Editura Paralela 45, 2008

Ștefănescu, Cornelia, *Mihail Sebastian*, București, Editura Tineretului, 1968

Sebastian, Mihail, *Eseuri. Cronici. Memorial*, Ed. Minerva, București, 1972. Editie îngrijită și prefața de Cornelia Ștefănescu